

Najczęściej spotykane w księgach metrykalnych określenia statusu społecznego osób w nich wymienionych

Łacina	Niemiecki	Polski
Inquilinus		lokator, komornik, ubogi chłop mieszkający u innego chłopca, także chłop pańszczyźniany
Casarius	Häusler	chałupnik, właściciel chałupy
Hortulanus	Gärtner, Stellenbesitzer	zagrodnik, właściciel chałupy i kawałka ziemi
Cmetho, agricola	Bauer, Bauergutsbesitzer	kmieć, gospodarz, na 1 łanie chłopskim pola (11 ha) właściciel gospodarstwa chłopskiego
Arator		chłop
Semi – cmetho Semi- agricola	Halbbauer	półkmieć, półgospodarz, na ½ łanie chłopskim pola (6 ha)
Colonus	Kolonist	kolonista, zagospodarowuje areal ziemi, dzierżawca
Famulus	Knecht	parobek gospodarski lub folwarczny
	Pferdeknecht	parobek stajenny przy koniach
Operarius		wyrobnik
Servus aulicus, serva		służący dworski, służąca
Ancilla	Magd, Dienstmagd	dziewka – robotnica, służąca, dziewucha
	Wirt, Landwirt	gospodarz
	Einlieger, Einwohner	człowiek wolny, pracuje na roli w lesie, w mieście, sam szuka pracy, pracuje dorywczo
Pastor	Schäfer	owczarz, pasterz owiec
	Auszugler	wycuźnik, „na wycugu” – osoba na „zachowku” po przekazaniu gospodarstwa dziecku
	Vogt, Feldhüter	włodarz w majątku (ekonom)
Oeconoma		ekonomka, rządczyni we dworze szlacheckim lub na plebani, zarządzająca służbą
Scultetus	Schulze, Scholtz	sołtys
	Gastwirt	właściciel gościńca, gościnny (karczma z pokojami i stajnią)
Obsterix	Hebamme	Akuszerka, położna
Honestus		uczciwy, szanowany, określenie rolnika z małego

		miasteczka lub wiejskiego rzemieślnika
Famatus		sławetny, osławiony – w księgach parafialnych i sądowych określenie mieszczan
Laboriosus		pracowity – w księgach parafialnych i sądowych określenie chłopów
Generosus lub nobilis		określa osobę szlacheckiego pochodzenia, właściciela majątku, czasami miał tylko chałupę i szablę (tzw. gołodupiec)
Generosus Dominus		dosł. urodzony pan, bogaty szlachcic, właściciel dużego majątku
Magnificus Generosus Dominus		bardzo bogaty szlachcic, właściciel ogromnego majątku, często wojewoda

W Wielkopolsce określenia: **okupnik i czynszownik** były tożsame i oznaczały dzierżawcę ziemi płacącego czynsz (okup).

W Królestwie Polskim

Okupnik to był chłop pańszczyźniany opłacający okup, jak w **KP** nazywano czynsz płacony w zamian za odrabianie pańszczyzny aż do ok. 1848 (ukaz o oczynszowaniu). Różnił się tym od **czynszownika**, że ten drugi nie miał obowiązków pańszczyźnianych, bo np. gospodarował na gruntach nie obsadzonych pierwotnie przez chłopów (tzw. pustki lub grunty poza tabelowe), za co płacił czynsz umowny. Później (po 1848) jednych i drugich nazywano czynszownikami, co trochę zaburza czystość definicji. Czynszownikami byli np. nasiedleni koloniści, którzy nigdy nie mieli obowiązków pańszczyźnianych wobec folwarku.

Przy okazji podaję za **Historią chłopów polskich** pod red. St. Inglota z 1972, kilka innych określeń kategorii chłopów z XIX w. :

Czynszownicy

Okupnicy

Koloniści

Kmiecie

Półrolnicy (poślednicy)

Zagrodnicy

Ogrodnicy

Chałupnicy

Komornicy

Wyrobownicy

Parobcy (i dziewczki)

Inni (np. kątnicy, kopiarze, morgownicy, przytulnice, dwudniaki...)

Zebrał i opracował: Kazimierz Cieplik